

Nazaten van Roelfke van der Kaap

Albert van der Kaap

Roelfke van der Kaap en Cornelis Willems Bruinsma

Roelfke is het jongste kind van Karst Jacobs en Roelfke Harms. Als zij op 12 oktober 1820 in Zevenhuizen wordt geboren is haar oudste broer al 22. Roelfke overlijdt op 26 januari 1912, op 91-jarige leeftijd op de Rolderstraat 20 in Assen. Mogelijk is de vrouw op de afbeelding Roelfke, maar zeker is dat niet.

Roelfke Bruinsma?

Op 12 maart 1843 trouwt ze, op 22-jarige leeftijd, in Leek met Cornelis Willems Bruinsma, geboren op 7 augustus 1819 in Zevenhuizen als oudste zoon van arbeider Willem Cornelis Bruinsma en Grietje (Geertje) Jans (Zondervan). Hij sterft op 21 april 1879 in het Groningse Kantens.

Roelfke krijgt vier kinderen, die (uiteindelijk) allemaal de naam Bruinsma dragen, maar van wie alleen de eerste twee, Geertje en Roelfke, kinderen van Cornelis zijn.

Roelfke en Albert Pater

De relatie van Roelfke met Cornelis heeft maar een paar jaar geduurd, want eind jaren veertig (1849) heeft Cornelis een relatie met Maartje Jans Noekel(s) of Noeken, waarover later meer. Gescheiden zij ze echter nooit.

Ook Roelfke krijgt een nieuwe relatie, met Albert Pater, die elf jaar jonger was. Albert, zoon van Hendrik Klasens Pater en Renske Gouwes Gouwinga/Gauwes Gauwema, werd op 16 januari 1831 geboren in Zevenhuizen (Leek) en stierf op 24 juni 1913 in Assen. Albert was, net als Cornelis Bruinsma, stoelenmatter, Roelfke koopvrouw. Stoelenmatters hadden meestal geen vaste woon- of verblijfplaats, zij trokken in woonwagens rond op zoek naar werk. Ook de twee jaar oudere broer van Albert, Tjeert, was stoelenmatter (en muzikant), net als diens zoon Albert (ook muzikant, scharenslijper en koopman) en kleinzoon Tjeert.

Tjeert Pater

Tjeert Pater werd geboren op 10 augustus 1929 in Zevenhuizen. Hij overleed op 28 februari 1998 in Assen. Hij trouwde op 3 juni 1863 met Wilhelmina Berendina Weber,

geboren op 13 februari 1826 in Doesburg, overleden op 3 april 1904 in Assen. Met haar kreeg hij dertien kinderen. De eerste vijf kinderen werden geboren voor zij trouwden en werden bij het huwelijk erkend en gewettigd. Blijkbaar tilden de Paters (en Bruinsma) niet zo erg aan een huwelijk of misschien kwam het ook door hun zwervend bestaan. De oudste dochter werd geboren ten huize van een Jan Hilberts in Elp (Westerbork), het volgende kind in Zweeloo, nummer drie in Coevorden, nummer vier in Rolde en nummer vijf in Assen.

Zowel Tjeert als Wilhelmina waren onvermogen.

Roelfke en Albert wonen in 1860 korte tijd samen in Assen, waarna ze vertrekken naar Zevenhuizen. Op 2 juli 1864 gaan ze van Zevenhuizen weer naar Assen. In 1866 vertrokken ze met hun kinderen Renske en Tjeerd naar Beilen (hun namen komen voor in de familie Pater). Tussen 1870 en 1880 gingen ze heen en weer van Westerbork naar Assen, Rolde, Westerbork, Assen, en nog een keer naar Westerbork.

Op 19 maart 1880 huwden Albert en Roelfke te Westerbork. De jaren die daarop volgden reizen ze vaak tussen Assen en Beilen, uiteindelijk vertrekken ze op 18 juni 1889 weer naar Westerbork. Op 16 mei 1890 vestigen zij zich aan de Looneweg C-201, om op 4 oktober 1890 weer naar Westerbork te vertrekken. Op 14 januari 1891 keren ze opnieuw terug naar Assen en wonen dan in bij hun dochter Renske en haar man Klaas Eleveld. Op 10 augustus 1892 vertrekken zij weer richting Westerbork. Op 29 november 1892 vestigen zij zich opnieuw in Assen (ingeschreven op 3 december 1892). Vanaf 1900 wonen ze in Assen aan de Rolderstraat op de nummers 40, 25 en 20. Na het overlijden van Roelfke woont Albert aan de Loonerstraat nr. 69, t/o woonwagenkamp. Hij overlijdt in de woonwagen van een neef.

Als de stoelenmatters (en scharenslijpers) onderweg waren gingen hun vrouwen vaak de boer op om hun 'negosie' (handel) aan de man of liever de boer te brengen. Deze handel bestond dan uit een kistje met galanterieën. Ze klopten aan bij een huis of boerderij en probeerden niet alleen wat te verkopen, maar ze vroegen tegelijkertijd ook of er nog stoelen te matten waren. Als dat het geval was ging hun man die stoelen later ophalen om die in de buurt van de wagen te matten, maar soms deed hij dat voor het huis van de klant. Het enige gereedschap dat de stoelmatter nodig had was een lange naald, maar sommigen matten ook met hun handen. Als grondstof gebruikten ze biezen, de gedroogde stelen van bepaalde grassoorten, waarbij je onderscheid kunt maken tussen zoete en zoute biezen, afhankelijk van de plaats waar ze werden gewonnen.¹

Mogelijk verklaart dit vele reizen dat zij de burgerlijke stand van onjuiste, zeg maar gerust valse, informatie konden verstrekken waar het de kinderen uit hun relatie betreft. Wat was het geval?

¹ Cottaar, A. (1996) Kooplui, kermisklanten en andere woonwagenbewoners: Groepsvorming en beleid 1870-1945. Amsterdam: Het Spinhuis.

Renske van der Kaap/Bruinsma

Op 3 oktober 1860 wordt in Hijken Renske van der Kaap geboren (mogelijk is zij de vrouw zonder hoofd op deze foto). Op haar geboorteakte (zie afbeelding hieronder) wordt vermeld dat Roelfke woonachtig is in Zevenhuizen en dat zij de weduwe was van Cornelis Bruinsma. Cornelis is op dat moment echter allerminst dood, hij sterft pas in 1879. Naar alle waarschijnlijkheid is hij desondanks niet de vader van Renske. Als Renske in 1878 inwoont bij T(onnis?) Boering in Loonerveld (Assen), waar zij vermoedelijk in betrekking was, wordt zij Renske Pater genoemd. We mogen er dan ook vanuit gaan dat zij een dochter was van Albert Pater, wiens moeder ook Renske heette. Zoals uit de geboorteakte van Renske blijkt wordt haar naam op 8 november 1879 gewijzigd in Renske Bruinsma, dochter van Cornelis Bruinsma en Roelofje van der Kaap.

Roelfke en Albert trouwden in 1880. Het is niet onmogelijk dat zij met hun huwelijk hebben gewacht, hebben moeten wachten, tot Cornelis gestorven was (21 april 1879). Het heeft er alle schijn van dat Roelfke en Cornelis nooit gescheiden zijn. Misschien is dat ook een verklaring voor het feit dat Renske (en haar broer Tjeert) hun naam op 8 november 1879, dus een half jaar na de dood van Cornelis, gewijzigd hebben in Bruinsma. De namen veranderen in Pater zou mogelijk tot veel ongewenste vragen hebben geleid.

Renske trouwt op 17 maart 1880 in Assen met Klaas Eleveld, geboren op 30 december 1844 in Rolde en overleden op 7 maart 1900 in Loonerveld, zoon van Albert Eleveld en Idegien Sans, weduwnaar van Roelina Bazuin (hij was op 2 juni 1875 met Roelina Bazuin getrouwd; zij werd geboren in Beilen op 24 maart 1850 en overleed op 18 juli 1879 in Graswijk (Assen). Renske overlijdt op 6 augustus 1936 in Velsen.

Tjeert van der Kaap/Bruinsma

Op 28 april 1862 doet Albert Pater aangifte van de geboorte van Tjeert van der Kaap, waarbij hij

verklaart dat Roelfke ongehuwd is en in Hijken woont. Albert vermeldt dat zij in zijn huis aan de Steendijk is bevallen. En ook al is Tjeert de zoon van Albert (vernoemd naar zijn broer), ook hij krijgt zeventien jaar later, op 8 november 1879, de naam van de eerste man van Roelfke, Tjeert Bruinsma. Hij sterft op 25 augustus 1884 in Assen.

Stoelenmatters (geen familie).

Een nieuwe relatie voor Cornelis Bruinsma

Op enig moment verdween Cornelis Bruinsma uit het leven van Roelfke van der Kaap. Voor zover ik heb kunnen nagaan zijn ze echter nooit gescheiden. Cornelis onderhield daarna een langdurige relatie met Martje Grietje Noeken/Noekels (boerenmeid) (24 december 1823 Stitswerd – 26 december 1887 Kantens). Martje was de dochter van Grietje Jans, vader onbekend.

Ik ga er tenminste vanuit dat deze Cornelis dezelfde persoon is als de Cornelis die met Roelfke trouwde. De lichte twijfel komt voort uit het feit dat de Cornelis van Martje in een aantal documenten twee jaar jonger is dan de Cornelis van Roelfke.² Dit verschil hoeft ook weer niet te verbazen als we zien dat er door genoemde personen (en mogelijk ook de ambtenaren) niet al te nauwkeurig werd omgegaan met het verstrekken van gegevens aan de burgerlijke stand. Dit komt vooral aan het licht als de oudste zoon van Cornelis en Martje, Jan (geboren op 27 november 1849 in Exloo), wil gaan trouwen. Hij komt er kort voor zijn huwelijk met Hinderktje Bouwkamp (geboren op

² Volgens een document van de arrondissementsrechtbank zou Cornelis geboren zijn op 15 augustus 1821 in Leek.

16 april 1855 in Uithuizen) dat op 29 januari 1876 wordt gesloten achter dat de ambtenaar van de burgerlijke stand bezwaar maakt tegen zijn doopakte. Daarop vraagt hij de arrondissementsrechtbank om zijn doopakte te veranderen. In de oorspronkelijk akte wordt Jan vermeld als zoon van Cornelis Wilms Bruinsma en Martje Jan Wieringa, echtelieden. Cornelis Wilms Bruinsma meldt hierin dat zijne huisvrouw Martje Jans Wieringa ten huize van Harm Brinks in Exloo het leven heeft geschonken aan een zoon, met de naam Jan. De akte is overigens niet door hem ondertekend omdat hij niet kan schrijven.

Deze gegevens zijn volgens Jan en Martje onjuist. Zij verklaren de fout uit het feit dat het in de geboorteplaats van Jan, Exloo niet bekend was dat Martje niet gehuwd was. Een begrijpelijke vergissing want Cornelis en Martje leefden toen en ook dan nog samen. Ook de naam van Martje is onjuist, zij kreeg bij haar geboorte de naam Noekels en niet Wieringa. Zij vragen dan ook de namen Kornelis Willems Bruinsma en Martje Jans Wieringa, echtelieden door te halen en te vervangen door Martje Noekels, ongehuwd of eraan toe te voegen 'naam van de vader onbekend'. Jan (lichting 1869) werd afgekeurd voor militaire dienst omdat hij te klein was. Maar op 7 mei 1872 werd hij ingedeeld als plaatsvervanger van een zekere Bonnema uit Uithuizen van de lichting 1872. Hij diende bij het eerste regiment infanterie. Zijn dienst eindigde op 6 mei 1877. Jan en Hinderktje zijn op 1 mei 1889 geëmigreerd.³

Na Jan krijgen Cornelis en Martje nog zes kinderen, onder wie een tweeling. Op 9 juni 1853 worden ten huize van landbouwer Frederik Keen in Aalden (Zweeloo) – Cornelis en Martje hadden geen vaste woon- of verblijfplaats - Geert en Hermannus geboren, van wie Hermannus tien dagen later, op 19 juni, in Aalden overlijdt. In de geboorte- en overlijdensakte wordt hij Hermannus Bruinsma genoemd. Geert (boerenknecht) trouwde op 26 oktober 1878 in Bedum met de dienstmeid Siberdina Tietsia Koens. Hij sterft op 2 juli 1901 door een noodlottig ongeval. Hij is in Eppenhuizen van de voorbank van een geladen hooiwagen gevallen, waarbij de wielen over zijn hoofd reden, 'de ongelukkige was ter stond dood'. Hij wordt begraven in Kantens.

Op 2 februari 1856 werd, in Sleen, Auke geboren die echter reeds op 15 mei 1858 sterft. In datzelfde jaar wordt, op 4 juni, in Kantens, Andries geboren. Hij trouwde op 9 februari 1884 in Kantens met Geertje van Dam en stierf op 30 januari 1927 in Kantens. Ook in Kantens werd op 20 juni 1861 Johannes geboren die, op 8 januari 1864, in die plaats stierf. Op 27 april 1865 ziet ten slotte Auke het levenslicht in Sleen. Zij trouwt op 27 februari 1895 in Uithuizermeeden met dagloner Hendrik Hesse, geboren in 1864/65 in Appingedam, overleden op 20 mei 1915 in Usquert, zoon van Wilco Hesse en Trijntje Veentjer, en overlijdt op 4 oktober 1914 in Usquert. Zij krijgen acht kinderen.

Kinderen van Geert Noeken en Sieberdina Tietsia Koens:

- Kornelis Noeken (pakhuisnecht, brandwacht, zetkastelein), geboren op 2 februari 1879 in Bedum, overleden in 1954 in Hannover. Woonde in 1922 aan het Schuitendiep OZ in Groningen. Getrouwd met Jaantje Koning.⁴

³ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-familie-noeken/l72727680.php>

⁴ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-familie-noeken/l44260192.php>

- Jan Noeken, geboren op 10 mei 1881 in Bedum of 5 oktober 1881, overleden op 11 september 1927. Getrouwd met Jurina Frans. Woonde ook samen met Agnes Tebbes (geboren Beenes), zijn huishoudster.⁵
- Jacobus Noeken, geboren op 23 februari 1885 in Groningen. Getrouwd met Luchkea de Buhr.⁶
- Susanna Jacobina Noeken, geboren op 20 september 1887 in Groningen, overleden op 8 november 1960 in Groningen. Getrouwd met Petrus Terpstra.⁷ Gewoond o.a. op het Schuitendiep 28 en in de Agricolastraat 38-9 in Groningen.
- Johannes Noeken, geboren op 15 november 1889 in Groningen, overleden op 29 maart 1894 in Groningen.
- Johannes Cornelis Noeken, geboren op 26 april 1897 in Groningen, overleden op 15 mei 1899 in Groningen.
- Tietsia Siberdina Noeken, geboren op 19 april 1899 in Groningen, overleden op 19 maart 1982 in Groningen. Getrouwd (1) met Nicolaas Jansen en (2) met Berend Duit. Woonde in 1957 in de Tuinstraat in Groningen.

Kinderen van Jan Noekels en Hinderktje Bouwkamp:

- Martje Noekels, geboren op 15 november 1874 in Kantens, overleden op 21 december 1876 in Kantens.
- Martje Noekels, geboren op 21 maart 1877 in Kantens.
- Thijs Noekel, geboren op 3 februari 1879 in Kantens.
- Kornelis Noekels, geboren op 7 november 1881 in Kantens, overleden op 17 november 1881 in Kantens.
- Kornelis Noekels, geboren op 17 februari 1883 in Kantens.
- Hendrika Noekels, geboren op 7 november 1885 in Kantens.
- Andries Noekels, geboren op 10 augustus 1888 in Kantens.

Kinderen van Andries Noekels en Geertje ten dam:

- Kornelis Noekels, geboren op 2 december 1884 in Kantens, overleden aldaar op 16 februari 1901.

Geertje Bruinsma

Geertje werd geboren in Zevenhuizen op 19 december 1843. Zij heeft naast één volle zus, Roelfke, nog een halfzus Renske en een halfbroer Tjeerd. Zij zijn kinderen van Roelfke en Albert Pater. Daarnaast heeft ze nog verschillende halfbroers en halfzusters, Jan en Andries, kinderen van Cornelis Bruinsma met Martje Noekels.

⁵ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-familie-noeken/l6585708.php>

⁶ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-familie-noeken/l70426398.php>

⁷ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-familie-noeken/l35194080.php>

Geertje was dienstmeid. Zij trouwde op 4 september 1869 in Hijkersmilde met Gellius Joustra, geboren op 12 juli 1845 in Kloosterveen (wijk A35). Hij was de zoon van Jan Gellius Joustra en Ebelina Kornelis Boers. Gellius had in 1869, hij was toen 24 jaar, voldaan aan de Nationale Militie. Dit was van 1811 tot 1938 de verplichte militaire krijgsdienst, waarvoor iedere man van 20 jaar of ouder zich moest inschrijven. Loting bepaalde wie daadwerkelijk dienst moest nemen. Hoewel dus verplicht, kon iemand die was ingeloot tot 1898 een vervanger (remplaçant) inhuren.⁸ Geertje en Gellius kreeg zeven kinderen, de tweeling Ebelina en Roelfje, Jantien, Jan, de enige zoon, Aukje, Cornelia en Aoltien.

De astmatische Geertje was, in de woorden van haar dochter Jantien, een 'vroom vrouwchien, Gellius een 'ijverig mannechien' die niet rookte of dronk. Notaris Hendrik van Lier zal om die reden blij zijn geweest met Gellius als pachter van een nieuw, middelgroot, boerderijtje aan de Oude Scheijdt, een zandpad aan de Leemdijk in Hijkersmilde. De Oude Sceijdt ligt op 84 meter van de grens met Friesland.

Het Joustra Huussien

⁸ <https://cbg.nl/kennis/themas/militaire-voorouders/>

Volgens Jantien kwamen er in het voorjaar eekschillers langs uit Gelderland. Zij schilden de schors van jonge eikenbomen, die ze in eekmolens vermaalden tot run dat als looimiddel werd gebruikt in de leerlooierijen. Toen die overschakelden op minerale looistoffen was het gedaan met de eekschillers.

Het was 's nachts donker op het platteland, straatverlichting kende men niet en geregeld waren de Joustra's bang voor onzure types die uit Veenhuizen waren gevlucht of vrijgelaten en die langs het zandpad van de Scheijdt liepen.

Rijk waren ze zeker niet, maar ook niet straatarm. Op hun achttiende verjaardag kregen de meeste dochters een oorijzer en Jantien bezat zelfs een flesje eau de cologne met zilverbleslag en een klein pepermuntdoosje. Toen de kinderen van Geertje en Gellius het ouderlijk huis in 1896 moeseten verlaten omdat een oom er ging wonen, werd de erfenis in gouden tientjes onder de kinderen verdeeld.

Van oorsprong behoorden Gellius en Geertje tot de hervormde kerk, die kerk hield in een kerk aan de Rijksweg niet ver van de Spiersbrug over het Oranjekanaal. Als zij 's ochtens met hun kinderen te voet ter kerke gingen, een afstand van een kilometer of vier, namen ze eten en drinken mee. Ze bleven over voor de middagdienst, terug naar huis lopen was blijkbaar geen optie. Soms werd er op de deel van de boerderij zondagschool gehouden. De kinderen van Geertje en Gellius gingen naar de openbare school, een hervormde school was er nog niet. De school werd voornamelijk in de winter bezocht (de leerplichtwet werd pas in 1901 ingevoerd). In voorjaar en zomer waren de handen van de kinderen op het land nodig. In april moesten zij bijvoorbeeld helpen bij het poten van de aardappelen. In 1892 maakten Gellius en Geertje de overstap naar de afgescheiden kerk in Hijkersmilde.

Zowel Geertje als Gellius stierven aan de gevolgen van een typhusbesmetting. Het water uit hun pomp was besmet geraakt met de tyfusbacil. Geertje stierf op 19 september, Gellius op 9 oktober. Tussendoor, op 21 september, stierf ook Roelfje, een van de tweelingzusjes. Op 10 oktober bestedde de Provinciale Drentsche en Asser Courant een klein stukje aan het overlijden van ouders en dochter.

De enige die niet door de ziekte werd getroffen was Jantien, die de zorg voor de anderen op zich nam. Het waren loodzware dagen zou ze later zeggen, waarin ze veel steun ondervond van dominee H.D. Dijkstra die op 27 maart 1892 was benoemd tot predikant in Smilde. Hij zat dagenlang stilletjes aan het bed van de zieken, rookte een pijpje en las voor uit de Bijbel. Jarenlang heeft zijn foto de muren gesierd in het huis van Jantien en haar man Anne.⁹

Vermoedelijk zijn Geertje en Gellius begraven achter de koppelkerk B319 Hoofdstraat 13 in Midden-Smilde. Elk sterfhuis had vijf burens die naaberplichtig waren en die alles rondom de begrafenis regelden, ongeacht hun relatie tot de overledenen. Zij zegden de dood aan en nodigden, in overleg

⁹ Het levensverhaal van Geertje en Gellius en van hun nageslacht wordt beschreven in Alie Alberts' boek *Het Joustra Huussien an de Olde Scheid. Een Drentse familiegeschiedenis*. In dit boek ook details over gebruiken rond het overlijden.

met de familie, mensen uit voor de begrafenis. Als men bijen hield, en dat deden de meeste boeren, dan werden ook die de dood aangezegd: 'de boas is dood'. Een vrouw die zwanger was mocht het lijk niet zien, dat zou schadelijk kunnen zijn voor de ongeboren vrucht.

Als de dode was afgelegd en in zijn of haar doodskleed was gehuld, kreeg de timmerman opdracht om de kist te maken. De planken van de kist werden ook wel huusholdplanken genoemd. Als een jong paar ging trouwen dan zorgden zij dat de zes eiken huusholdplanken al klaarlagen. De klok van de kerk werd geluid om ervoor te zorgen dat de duivel geen vat kreeg op de overledene.

Roelfke Bruinsma

Roelfke werd geboren op 11 januari 1846 in Zevenhuizen. Zij trouwde (1) op 6 oktober 1876 met Mannes Spijker (8 januari 1842 Eursing - 28 december 1891 Eursinge). Een dag eerder zijn drie kinderen, Femmigje, Harm en Roelfke, die eerder uit hun relatie zijn geboren, gewettigd. Mannes en Roelfke zijn beiden onvermogen de kosten van het voltrekken van het huwelijk te betalen. Na hun trouwen kregen Roelfke en Mannes nog zes kinderen, Henderikus, Grietje, Cornelis en drie keer een Mannes. De eerste Mannes wordt slechts anderhalf jaar oud, de tweede sterft na drie dagen. Tegenwoordig zien we elk kind als een uniek wezen en geven wij kinderen niet snel de naam van een overleden broertje of zusje. Vroeger dacht men hier blijkbaar anders over, want je komt het, ook bij mijn voorouders, geregeld tegen. Mannes hoorde tot de militaire lichte van 1861, maar zijn lotnummer (38) bepaalde dat hij niet werd opgeroepen.

Roelfke trouwt (2) op 4 januari 1905 in Assen, op 58-jarige leeftijd, met de metselaar Lambertus van Schaik uit Sint Michielsgestel, geboren op 3 april 1850. Lambertus was gescheiden van Clara Vogelzang. Roelfke is onvermogen de kosten van het voltrekken van het huwelijk te betalen. In 1900 woont Roelfke aan de Javastraat 12 in Assen. Zij sterft op 10 maart 1920 in Assen.

Referentie

Sarah Siewert (2009). *Representatie van de Drentse veenarbeiders. Een onderzoek naar het ontstaan van de representatie van veenarbeiders in Drenthe aan het einde van de negentiende eeuw* (masterscriptie).¹⁰

¹⁰ <https://bit.ly/2P1qi8G>